

РОЛЬ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Статья посвящена проблеме использования активных методов обучения в высшей школе, которые обеспечивают повышение результативности языковой подготовки будущих учителей. Особое внимание уделяется таким активным методам, как деловая игра, дискуссия.

The article is devoted to the problem of using active methods of teaching in Higher Institutions which ensure better results of language training of future teachers. Special attention is payed on such active methods as business game, discussion.

Актуальність досліджуваної нами проблеми зумовлена новітніми завданнями мовного та мовленнєвого розвитку учнів, визначеними Концепцією початкового навчання рідної мови, Державним стандартом початкової ланки освіти і своєрідністю професійної діяльності вчителя початкових класів. Унікальність цієї діяльності полягає, по-перше, в тому, що вчитель має справу з наймолодшими школярами (шести-семирічними дітьми), а по-друге, його професіограма є найбільш інтегрованою, багатопредметною, порівняно з іншими.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти навчальний предмет "Українська мова" (освітня галузь "Мова і література") будується за такими змістовими лініями: комунікативна, лінгвістична і лінгвоукраїнознавча. Ці три лінії пронизуються діяльнісною лінією (принципом), що передбачає передусім формування в молодших школярів практичних мовленнєвих дій, визначених програмою в різних її розділах. Культурологічний підхід до структурування змісту мовних дисциплін в шкільній практиці та модернізація методики їх викладання вимагає підвищення вимог до підготовки вчителів початкових класів.

Проблемі пошуку нових підходів до підготовки майбутніх вчителів присвячені праці багатьох педагогів. Останнім часом у дослідженнях Е.В.Бондаревської, Л.В.Кондрашової модернізація підготовки педагогічних кадрів пов'язується з переорієнтацією предметного на особистісно орієнтоване навчання. Питання формування творчого вчителя знайшли висвітлення в працях О.М.Алексюка, І.А.Зязюна; проблеми готовності й успішної адаптації до виконання професійних функцій досліджував О.Г.Мороз.

Відповідно до вимог ХХІ століття та реформування освіти в державі надзвичайно актуальною є проблема підвищення мовної підготовки майбутнього вчителя. Більшою мірою нас цікавить питання підготовки вчителя початкових класів. Тому необхідно було звернутися до «Дидактики початкової школи» [5]. О.Я.Савченко пропонує майбутнім

вчителям не лише теоретичні засади навчання молодших школярів, але й комунікативну практику. І.П.Підласий у своєму дослідженні [4] закликає майбутніх вчителів запам'ятати істину: найбільша цінність у сучасній школі – учні й педагоги, їхня співпраця, співдружність, взаєморозуміння.

Провідні методисти (М.С.Вашуленко, Л.О.Варзацька, І.П.Гудзик, О.Н.Хорошковська, М.І.Пентилок, Л.І.Мацько та ін.) звертають увагу на необхідність підвищення ефективності мовної підготовки майбутніх фахівців початкової ланки освіти. Це, на думку М.С.Вашуленка, зумовлено сучасною системою шкільної мовної освіти.

Аналіз наукових праць свідчить про невикористані резерви вищої школи в підвищенні якості мовної підготовки студентів. Мета нашої статті полягає у вивченні можливостей мовних дисциплін щодо формування мовленнєвої культури майбутніх педагогів та в обґрунтуванні ефективності активних методів навчання в розв'язанні цієї проблеми.

Мовно-мовленнєва підготовка майбутнього вчителя початкових класів у вищих освітніх закладах здійснюється за допомогою низки дисциплін: "Практикум з української мови", "Ділова українська мова", "Сучасна українська мова", "Основи культури і техніки мовлення", "Методика викладання української мови в початкових класах". Їх зміст спрямовується на забезпечення такої мовно-теоретичної і мовленнєво-практичної підготовки, яка буде адекватною ролі педагога в сучасній школі.

Учитель повинен усвідомити й пам'ятати, що його професійна мовленнєва діяльність має бути підпорядкована найголовнішому очікуваному результату – продуктивній мовленнєвій діяльності учнів, яка, за теорією мовленнєвої діяльності, має такі основні фази: а) програмування висловлювання у немовленнєвому суб'єктивному коді; б) формування плану дії уже в мовленнєвій формі; в) сам мовленнєвий факт висловлювання; г) мовлення як знаряддя контролю, зіставлення запланованого й висловленого (в усній чи письмовій формі).

Майбутній вчитель початкових класів і ті, хто його професійно готують, мають пам'ятати, що курс української і (будь-якої іншої) мови навчання - це важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки він є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших дисциплін. Розуміння студентами цих завдань, як свідчить практика, значно підвищує ефективність засвоєння й застосування основних положень методики навчання рідної мови молодших школярів. Ми керувалися тим, що не самі по собі є важливими теоретичні знання мовних дисциплін, а те, наскільки майбутній вчитель готовий використати їх зміст у формуванні мовної культури молодших школярів. Особистісна спрямованість виучуваного матеріалу передбачає не лише оновлення змісту мовних дисциплін, а й реалізацію особистісно

зорієнтованого навчання, в технології якого провідна роль належить активним методам.

Активні методи навчання привертали увагу багатьох дослідників (С.У.Гончаренко, С.Г.Карпенчук, Л.В.Кондрашова, Н.С.Мойсенюк, І.П.Підкасистий та ін.). Вказані автори за допомогою активних форм і методів навчання роблять спробу активізувати пізнавальний процес під час вивчення циклу педагогічних та методичних дисциплін. У своїй статті ми спробуємо обґрунтувати ефективність використання різноманітних методів для підвищення якості мовленнєвої підготовки студентів педагогічного факультету. На заняттях ми широко використовували ділові ігри, дискусії.

Ділова гра – це моделювання навчально-виховного процесу; різновид управлінської гри, яка формує навички прийняття й реалізації стратегічних рішень та виховує психологічну готовність до перебування в статусі вчителя. Майбутньому педагогу надається можливість не тільки приймати рішення, але й організувати його виконання. Учасники гри можуть побачити результати своїх дій, порівняти їх з результатами колег. Використання випадкових факторів у грі підсилює ступінь ризику у прийнятті рішення, виховує швидкість реакції й організаційну сміливість.

Практика свідчить, що ефективність ділової гри залежить від вибору теми. Підготовка до гри може здійснюватися шляхом поетапного збору матеріалу у процесі лекційного курсу, семінарських і лабораторних занять, під час опрацювання фахових видань (“Рідна школа”, “Початкова школа”, “Начальна школа”, “Початкова освіта”, “Розкажіть онуку”). Позиція кожного учасника гри визначається викладачем. В одному випадку вона може бути чітко окресленою, що виключає будь-яку імпровізацію, а в іншому – викладач лише вказує вихідне положення, визначаючи контури мети, а учасникам надається можливість вільного вибору позиції в грі. Уміння аргументувати, вибирати реальні позиції ми оцінювали при підведенні підсумків. Розподіл ролей та завдань між учасниками гри здійснював викладач або староста групи із врахуванням інтересів та побажань, можливостей та рівня підготовки кожного студента.

Дискусія – це метод, за допомогою якого здійснюється групове обговорення проблеми з метою досягнення істини шляхом зіставлення різних думок. Дискусії притаманні чіткість мети, висока компетентність, науковий підхід до проблеми, що обговорюється, послідовна критика позицій опонента.

Кожен учасник дискусії (їх має бути не більше 15 осіб) вчиться координувати свої думки, чітко й точно формулювати їх, помічати недоліки чи помилки в мисленні. Дискусія, за нашими спостереженнями, успішно виконує цілий комплекс функцій: це школа спілкування-діалогу і засіб колективного засвоєння знань. Вона допомагає з’ясувати власну позицію, виявити багатогранність підходів, точок зору з приводу конкретних питань

і в результаті обміну думками дійти всебічного об'ємного бачення предмета обговорення.

В організації дискусії ми виділяли такі етапи:

- визначення цілей, теми дискусії;
- збір інформації (знань, суджень, думок, нових ідей, пропозицій всіх учасників дискусії) з проблеми, що обговорюється;
- упорядкування, інтерпретація, спільна оцінка одержаної під час обговорення інформації (можливо вироблення колективного рішення);
- підведення підсумків дискусії: зіставлення її мети з отриманими результатами.

Упродовж підготовчого періоду студентам пропонувалися різні допоміжні матеріали: оголошення, пам'ятка учаснику дискусії, банк літератури. Створенню атмосфери щирості, доброзичливості сприяло оформлення зали, визначеної для проведення заходу (гасла: "Кожен, хто в залі, - активний учасник розмови", "Говори, що думаєш, думай, що говориш", "Май мужність вислухати правду, не ображаючись"; гумористичні листівки; плакати з приказками та прислів'ями тощо).

У процесі дискусії учасники вільно й відверто висловлювали свої думки, аналізували поняття, висували припущення й аргументували їх, захищали власні погляди, намагалися переконати інших у правильності своїх висловлювань. Обов'язковим елементом дискусії було резюме проблеми, що обговорювалась. Це не остаточний підсумок, але та істина, якої необхідно дійти. Найкраще – запропонувати висловлювання видатних людей стосовно проблеми, що обговорюється, навести переконливі факти тощо.

Використання активних методів у процесі підготовки майбутніх вчителів сприяло закріпленню в них стійкого інтересу до педагогічної діяльності, розширенню професійного кругозору, удосконаленню практичних мовленнєвих навичок. У всіх учасників спостерігалось значне підвищення самостійності, здатності приймати правильне рішення, швидко й оперативно орієнтуватися в конкретних ситуаціях, концентрувати увагу і волю на розв'язанні поставлених завдань.

Отже, дискусійно-ігрова технологія, яка знаходить свою реалізацію за допомогою активних методів навчання (ділові та рольові ігри, дискусії тощо), допомагає значно підвищити якість мовно-мовленнєвої підготовки майбутніх вчителів.

Література:

1. Вашуленко М.С. Формування мовної особистості вчителя початкових класів // Педагогічна газета. – 2001. - № 7 (85) липень.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997.
3. Кондратишова Л.В. Процес навчання в вищій школі. – Кривий Ріг, 2001.
4. Подласый И.П. Педагогика начальной школы. – М.: Владос, 2000.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Абрис, 1997.